

Utopisté a dějepisci

1. Učitelé moudrosti a utopisté

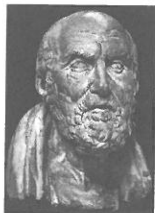
Na začátku druhé knihy *O přírodě* (*De rerum natura*) Lucretius proklamuje velmi překvapivě epikúrejský odpor k politice slovy, která nemohou zakrýt jeho vnitřní uspokojení, k němuž tento moudrý muž dospěl pozorováním útrap “jiných”, a to právě těch, kteří se nechali strhnout do víru politického boje: “*Mohutné moře když vzdouvají vichry, je sladko / na velkou trampotu plavců se z pobřeží dívat; / ne že by svízele druhých snad budily rozkoš: / leč jakých strastí jsi prost, je sledovat sladko. / Milo je vidět i šiků veliké klání, / cvičících v pláni, když sám jím ohrožen nejsi; / leč největší slast je být usazen v bezpečné tvrzi, / sroubené naukou moudrých na slunné výši, / odkud na druhé shlížíš a vidíš je všady, / jak bez cíle bloudí a hledají životní cestu, / jak závodí vtípem a soupeří urozeností / a s napětím sil se pachtí ve dne i v noci, / aby se dostali k moci a ovládli obec. / Ó slepá srdce, vy nebohé dušičky lidské! / V jakých to životních tmách a nebezpečnostech / plyne váš kratičký věk! Což nechcete vědět, / že vaše přirozenost si neřádá více / než tělesných bolestí nemít a v mysli se kochat / pocitem blaha, jsouc strachu i starosti prosta?*” (II, 1-19; český překlad J. Nováková).

V této oslavě šťastného údělu mudrce, který bojuje výlučně za to, aby byl člověk zbaven bolesti, jsou obsaženy hlavní myšlenky Epikúrovy. Jde o učení, jehož nedílnou součástí se během doby stalo nepochopení i výklady dosti zjednodušených myšlenek tohoto velmi vyhledávaného učitele moudrosti. Je kupříkladu známo, jaký odpor vzbudil v římském světě sobecký nezájem o politiku, který pramenil – či spíše vyskytly se obavy, že by pramenit mohl – z odříkavé touhy “osvobodit se od bolesti”. Cicero je znepokojen, když v *Tuskulských hovorech* (*Tusculanae disputationes*) mluví o tom, s jakým úspěchem se “v celé Itálii” setkala kázání šířitelů epikúrejské nauky (IV, 7: “*totam Italiam occupaverunt*”, “*obsadili celou Itálii*”). A tažení proti epikúreismu, které Cicero vedl, se klade do souvislosti s jistým slavným úryvkem ze šesté knihy Polybiovy, v němž tento obdivovatel římského politického zřízení odhaluje v houževnaté obhajobě “pověřivosti” (δεισιδαιμονία, *deisidaimoniá*), tj. “chorobného strachu z bohů”, jež se epikúrejsci snaží rozptýlit, skutečný základ soudržnosti římského státu a nejhlubší příčinu jeho moci (VI, 56,6-12). Polybios také rozlišuje Římany na “staré”, tj. Římany starší generace, věrné strážce pověry, a “moderní” (οἱ νῦν, *hoi nýn*), kteří se projevují jako “pošetilci”, když chtějí rozehnat ony blahodárné temnoty pověřivosti. Spojení mezi Polybiovým názorem a bojovností Ciceronovou (a mnoha dalších ideologů zaměřených proti epikúreismu) má své opodstatnění: postihuje jeden zásadní prvek, totiž podezření, které provázelo šíření epikúreismu v římském světě (pochopitelně však zejména mezi vládnoucími vrstvami), že by se tato nauka mohla stát jakousi nákazou,

**Epikúros
a útěk
od politiky:
boj proti
náboženským
pověřám**

Epikúros

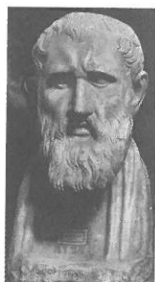

Chrysippos

Utopická hnutí a stoicismus

schopnou zničit mravní a politické uspořádání státu, založeného mj. na podmanění davů a jejich udržování v náboženské víře a v pověrách. Toto je jistě jen jedním z pohledů na to, jak byl epikúreismus přijímán, ale i moderní badatelé si toto učení občas vykládali nesprávně; podle nich totiž obsahovalo množství vědomě rozvrtných, ‘protistátních’ myšlenek. K tomuto spornému chápání ‘revolučnosti’ Epikúrovy nauky, které se v poslední době zdá být na ústupu, přispělo nejen zmíněné pojetí epikúreismu, ale také ‘materialistický’ rámec, tvořený epikúrejským výkladem přírody (*fysika*), a spolu s ním i okolnost, že tématem doktorské práce Karla Marxe byla právě Démokritova a Epikúrova *fysika*. Jde o lehce zpochybnitelné pojetí, které přehlíží skutečnost, že epikúrejské učení se rozšířilo zejména ve vzdělaných a z filozofického hlediska ‘nejkurióznějších’ kruzích římské aristokracie. Epikúreismus jakožto ‘terapie’, jehož cílem byla záchrana jedince prostřednictvím odříkání (zřeknutí se všech závazků, zdánlivého potěšení, jež je předzvěstí bolesti, atd.), mohl otrást touhou vůdčích vrstev po nadvládě, jistě však nebyl schopen uvést do pohybu utlačovanou vrstvu.

Naopak vlivy slunečního kultu, zprostředkované stoicismem, poskytují živnou půdu jak pro vznik “sociální utopie”, tak i (za výjimečné situace vyvolané ‘závěť’ Attala III.) pro protirímské povstání v Pergamu pod vedením Aristoníkovým (133 př. n. l.). Stoické učení je se svou ‘organistickou’ (tj. vytvářející modely společenských vztahů podle živých organismů) a antiindividualistickou vizí jednoty vesmíru a lidstva takovou myšlenkovou soustavou, která je schopna osvojit si ‘utopický’ požadavek všeobecné vzájemnosti: “*Membra sumus corporis magni, natura nos cognatos edidit*” (“*Jsmě údy velkého těla. Příroda nás přivedla na svět jako příbuzné...*”), jak praví známý Senecův výrok (*Epistulae morales ad Lucilium [Etické listy Luciliovi]*, 95,52), který věrně odráží představu Zénónovu a Chrysippovu. To, že stoikové přijímali utopické myšlenky vzešlé ze slunečního kultu, je tedy dalším důležitým projevem “míšení”, jež Droysen označil za nový a závažný rys helénismu. Toto “míšení” se netýká pouze kultury židovské a řecké v mimořádně plodné oblasti mezi Sýrií, Palestinou a Egyptem, nýbrž také (podle mínění stoiků) chaldejského “kosmopolitismu”, který se teoreticky opíral o vzájemný vztah nebeských a pozemských jevů, a individualismu kyniků. Jakési shrnutí těchto myšlenek najdeme u Zénóna, původem Foiničana z Kitia na Kypru, v jeho *Ústavě*, nejslavnějším a zároveň i prvním jím sepsaném díle: slabost městského státu; životaschopnost jediného světového města, jehož občany jsou všechny lidské bytosti; nepřírozenost dělení společnosti na svobodné a otroky; jediným měřítkem převahy je “ctnost”.

Zénón z Kitia

To, co se zrodilo ze setkání judaismu, chaldejského ‘světoobčanství’ a řeckého myšlení, je jev, s nímž se znovu setkáváme i v následujících stáletích. Podle Droysena vrcholí toto “míšení” v křesťanství. Tato představa byla v zásadě správná, i když poněkud snižovala význam jiných myšlenkových proudů, které po staletí ovlivňovaly “míšení” v jeho další fázi, totiž v dlouhém období přechodu od starověku k pozdní antice. Mezi tyto proudy patřil např. stoicismus, který rovněž obohatil křesťanskou nauku.

Pro stoicismus i pro křesťanství je příznačná schopnost ovlivňovat jak ‘horní’, tak ‘nízké’ vrstvy helénistické společnosti. Pochopit, že významní

• **Kallisthenés z Olynthu**

asi 370-327 př. n. l., dějepisec a filozof, spolu s Aristotelem sestavil *Seznam vítězů pythijských her* (Πίναξ τῶν ἀπὸ Γυλίδας νε-
νικηκότων τὰ Πύθια, *Pinax tón apo Gylidas
nenikékotón ta Pýthia*). Působil s ním také
u makedonského dvora, následoval Alexan-
dra při jeho tažení, avšak upadl v nemilost,
poněvadž se postavil proti proskynésii (tj.
vzdávání úcty padnutím na kolena), a byl od-
souzen k smrti. Jeho hlavními díly byly *Řec-
ké dějiny* (Ἑλληνικά, *Hellénika*, 10 kn.),
zahrnující období 386-356 př. n. l., z nichž
čerpal Eforos, a *Činy Alexandrovy* (Ἀλε-
ξάνδρου πράξεις, *Alexandru práxeis*), kte-
ré končí bitvou u Gaugamél (331 př. n. l.).
Kromě toho sepsal oslavnou řeč na Hermia
a popis plavby po moři (Περίπλους, *Peri-
plús*). Byl mu připisován i *Život Alexandra
Makedonského* (Βίος Ἀλεξάνδρου τοῦ Μα-
κεδόνας, *Bios Alexandru tú Makedonos*).

 FrGrHist, 124.

• **Flávios Arriános z Níkomédeie**

(lat. **Flavius Arrianus**)

2. stol. n. l., politik a dějepisec, žák Epikté-
tův, jehož *Rozpravy* (Διατριβαί, *Diatribai*,
4 kn.) a *Rukověť* (Ἐγχειρίδιον, *Encheiri-
dion*, shrnutí Epiktétovy mravouky) se za-
chovaly právě díky Arriánovi. Jeho nejdůle-
žitějším dílem je popis Alexandrova života
a jeho výbojů *Alexandrovo tažení* (Ἀνά-
βασις Ἀλεξάνδρου, *Anabasis Alexandru*,
7 kn.). Dochoval se rovněž *Popis Indie* (Ἰν-
δική, *Indiké*), *Plavba Černým mořem* (Περί-
πλους Εὐξεινίου Πόντου, *Periplús Euxeinú
Pontú*), ve zlomku i *Dějiny Alanů* (Ἀλα-
νική, *Alaniké*). Ztracena jsou následující dí-
la: *Dějiny válek s Parthy* (Παρθικά, *Parthi-
ka*, 17 kn.), *Dějiny Bithýnie* (Βιθυνιακά, *Bí-
thýniaka*, 8 kn.) a *Události po smrti Alexan-
drově* (Τὰ μετ' Ἀλεξάνδρου, *Ta met' Ale-
xandron*, zlomky).

 FrGrHist, 151.

stoikové, jako např. Seneca, dokázali spojit skutečnou účast na vládě, výkon úřadů a vlastní sobecké zájmy se zásadami stoického pojetí společenské morálky, znamená pouze uvědomit si, jak takové myšlenkové hnutí ovlivňuje společnost, jak proniká především mezi vládnoucí vrstvy. Tím vzniká nebezpečí, že se přizpůsobí zejména 'kompromisnímu' výkladu daných myšlenek. Totéž se ostatně v daleko větší míře přihodilo i v případě křesťanství při jeho střetu s vládnoucími vrstvami římského světa.

Nic však nebrání využít možností, které tato hnutí v různých obdobích svého vývoje nabízela. Díky jednomu z dějepisců doby Caesarovy, Diodórovi Sicilskému, jenž byl hluboce ovlivněn stoicismem, je nám známa jedna z nejvýraznějších "slunečních" utopií, které v epoše helénismu zaznamenaly značný rozkvět: je jí Iambúlovo dílo o Héliopolítanech (II, 56-60). Diodóros popisuje "Sluneční ostrovy" mezi Arábií a Aithiopií, takže se zdá, jako by je právě ukazoval na mapě. Ve skutečnosti čerpá námět pro své vyprávění z pramenů příznivě nakloněných stoickému učení, které vznikly před nejméně sto lety. Iambúlův spis má podobu cestopisného románu a tím se přibližuje Euhémerovu *Posvátnému zápisu*, shrnujícímu románovým způsobem zkušenosti, jež autor nasbíral během mnoha cest podniknutých v Kassandrových službách v l. 311-298 př. n. l.

Stejně jako v některých attických komediích, i v Iambúlově utopii začíná příběh 'únosem'. Mladý Iambúlos se svým přítelem padnou do zajetí jistého aithiopského kmene, který se jich rozhodne využít k očištění a záchraně své země. Oba nastoupí do člunu a ten s nimi zamíří na jih, k "ostrovům bla-

**Diodóros
Sicilský
a Iambúlova
utopie:
Héliopolítané
(Občané
Slunce)**

žených". Plavba je namáhavá, přistání naopak neobyčejně příjemné. Ostrov má tvar dokonalého kruhu, obyvatelé se vzhledem zcela podobají jeden druhému, mají ohebné kosti a mluví – díky zvláštní formě jazyka – všemi možnými řečmi. Neznají "nutnost" pracovat, poněvadž půda vydává dostatek plodů sama od sebe; nevědí, co je stín, protože slunce je neustále přímo nad nimi; snaží se především uspokojovat svou touhu po vědění, a proto se věnují studiu astrologie. Neznají jednotlivé rodiny, ale milují všechny děti bez rozdílu. Při hostinách vzdávají chválu bohům, zejména však Slunci. Mrtvé pohřbívají do písku během odlivu, voda v jejich řekách je teplá a má léčivé účinky. Příběh končí poněkud stroze: Iambúlos a jeho druh prožijí s těmito lidmi sedm let a nakonec jsou proti své vůli vyhnáni "jako zločinci, kteří vyrostli ve zkaženostech". Po návratu do Řecka pak všechny své zážitky sepiší.

Je těžké pochopit, z jakého důvodu Diodóros Iambúlovův román volně pojal do druhé knihy své *Knihovny*. Lze rovněž předpokládat, že měl na mysli opravdu určitou zeměpisnou oblast, která odpovídala "ostrovům blažených" (např. Cejlon).

Z příběhu vyplývá, že soužití lidí, kteří žijí ve Slunečním státě, se "zkaženými" obyvateli ostatních krajů je obtížné, ne-li nemožné. Avšak sto let před tím, než Diodóros toto dílo vytvořil, došlo k pokusu hnutí skutečných Héliopolítanů založit takový "Sluneční stát" přímo na pevnině: byli to stoupenci Aristoníkovi. Ten se totiž prohlásil za Attalova syna a postavil se proti postoupení království Římanům, čímž novým pánům helénistického světa poněkud znesnadnil cestu k tomuto "dědictví". Pergamští povstalci uctívali Slunce; bylo pro ně "Sluncem spravedlnosti" (*Ἥλιος Δικαιοσύνης, Hélios Dikaiosynés*) a ochráncem všech, kterým bylo jakýmkoliv způsobem ukřivděno. Moderní badatelé se dlouho dohadovali o možných souvislostech mezi utopii známou z Diodóra a myšlenkami, které vyvolaly Aristoníkovu vzpouru. Je jisté, že mezi povstalci bylo množství otroků pocházejících z Východu. Nacházíme mezi nimi i stoického filozofa Blossia; ten se narodil v Kýmě v Kampánii v rodině, která patřila v kruzích protiřímsky zaměřené šlechty k nejznámějším. Než přišel do Pergama, aby tam bojoval po boku vyznavačů Slunce, byl přítelem a rádcem Tiberia Graccha. Když byl Tiberius zavražděn skupinou římských senátorů, odebral se Blossios na opačný břeh Středozemního moře. Poté, co byli Héliopolítané přemoženi a rozehnáni, spáchal sebevraždu. Známe velmi málo výroků, které lze s jistotou připsat Tiberiu Gracchovi. I v tomto případě patří Plútarchovi dík za to, že způsobem sobě vlastním uchoval vzpomínku na poražené. U Plútarcha totiž čteme řeč, v níž Tiberius bez příkras popisuje postavení římských sedláků (*Život Tiberia a Gaia Gracchů*, 9,5-6): "Šelmy mající sídlo v Itálii mají i doupě, každá z nich má pelech a skryš, ale ti, kdož bojují a umírají za Itálii, m o h o u s i d o p ř á t j e n v z d u c h u a s v ě t l a, j i n a k n i č e h o: bez domu a bez pevného bydlá bloudí s dětmi a ženami, a vojevůdci lžou, když v bitvách nabádají vojáky, aby hájili hroby a svatyně proti nepřítelům, neboť nikdo z tak velkého množství Římanů nemá ani otcovský oltář, ani hrob předků: nikoli, za cizí přepych a bohatství válčí a umírají; a slují pány světa, ale jediná hrouda není jejich!"

Blossios
z Kýmy
a Tiberius
Gracchus

Tato řeč vykazuje silný vliv stoicismu. Jako spartský král-reformátor Kleomenés, poražený u Sellasie, měl za politického poradce a průvodce stoika Sfaira, který pocházel z rovin kolem Dněpru, tak lze i v pozadí reformních snah římského šlechtice Tiberia Graccha vytušit učení Blossia z Kýmy, hlásajícího všelidskost a světoobčanství. V tomto pevném mocenském systému, jehož největší opora spočívala podle Polybia v udržování poddaných v temnotách pověr, vypukla krize.

2. Osudy helénistického dějepisectví

Pokud jde o helénistické dějepisectví, potom kromě knih *Makkabejských*, bezpečně uchovaných v souboru knih *Starého zákona*, přežil v 'temném' byzantském období zkázu pouze zlomek Polybiova díla, a to prvních pět knih z celkových čtyřiceti. Nejdůležitější dochované svědectví pravosti tohoto zlomku představuje neporušený vatikánský rukopis cod. Vat. gr. 124, který sepsal mnich Éfraím v r. 947 v jednom kónstantínopolském klášteře. Jedná se zřejmě o jediný kus, který z celého textu zůstal. V době, kdy Éfraím žil, znali totiž učenci, kteří měli pro císaře Kónstantína VII. Porfyrogennéta (913-959) pořizovat výtahy z řecky psíších dějepisců, Polybiovo dílo téměř úplně. Ještě o dalších sto let později měl autor vatikánského rukopisu cod. Vat. urb. gr. 102 možnost shromáždit bohaté výpisky z 1.-17. a 18. knihy (další se mu pravděpodobně již nepodařilo vypátrat).

**Jediný
pozůstatek**

Sbírky výpisků z poloviny 10. století mohly ještě vycházet ze značného množství historických spisů a samy o sobě byly dosti rozsáhlé. Zahrnovaly 53 knih, z nichž se dochovaly sotva čtyři. Jde o soubory rozdělené obsahově a pojmenované podle jednotlivých námětů, k nimž se výpisky vztahovaly, např. *O poselstvech* (Ἐκλογαὶ περὶ πρεσβείων, *Eklogai peri presbeían*), *O ctnosti a neřesti* (Περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας, *Peri arétés kai kakiás*), *O nástrahách* (Περὶ ἐπιβουλῶν, *Peri epibulón*), *O výrocích* (Περὶ γνωμῶν, *Peri gnómón*). Výběru úryvků, které měly být zařazeny do sbírek, předcházela, jak se dovidáme z předmluvy k souboru o poselstvích, skutečná kampaň, pátrání po knihách "ve všech koutech světa". Posloupnost autorů v každé ze sbírek neodpovídá vždy stejným měřítkům (a zjistit tato kritéria je, vzhledem k malému počtu dochovaných souborů, velice obtížné). Dosti jednoznačný je v tomto směru případ sbírky s názvem *O ctnosti a neřesti*. Zde jsou autoři řazeni takto: Ióséfos Flávios, Geórgios Monachos, Ióánnés Malalás, Ióánnés z Antiochie, Diodóros Sicilský, Níkoláos z Damašku, Hérodotos, Thúkýdídés, Xenofón, Arriános, Dionýsios, Polybios, Appiános, Dión Kassios. Vysvětlení takové posloupnosti je snadné: jako první jsou zde dějiny židovské (Ióséfos), po nich všeobecné kroniky (Geórgios Monachos, Malalás, Ióánnés z Antiochie), světové dějiny (Diodóros, Níkoláos z Damašku), následují řecké dějiny (Hérodotos, Thúkýdídés, Xenofón), díla věnovaná postavě Alexandra Velikého (Arriános) a nakonec dějiny římské, rozdělené dále na historii období republiky (Dionýsios a Polybios) a na dějiny obecné (Appiános a Dión Kassios).

**Excerpta
Constantiniana**

Prohlédneme-li zběžně i ostatní soubory tzv. kónstantínovských výpisků (*Excerpta Constantiniana*), zjistíme, že již pro autory oné sbírky byl jediným alexandrovským historikem, jehož dílo přežilo, Arriános z Níkomédeie,

**Alexandrovi
historikové**

Arriános schopný správce Kappadokie a pozorný posluchač stoika Epiktéta (zapsal Epiktétovy *Rozpravy*). Arriánovy *Dějiny válek s Parthy* a *Události po smrti Alexandrově* (vycházejí z díla Hierónyma z Kardie) se nezachovaly. Známe však jeho cenný spis *Alexandrovo tažení*. Arriános prohlašuje, že čerpal zejména z jednoho z nejspolehlivějších pramenů, totiž z díla Ptolemaia Lága (zakladatele ptolemaiovské dynastie), a kromě toho i z cenného spisu Aristobúla z Kassandreie, “technika” (či, řečeno dnešním jazykem, velitele ženistů) Alexandrovy výpravy. Hned v úvodu Arriános vysvětluje pravidla, jimiž se při své práci řídí. Jeho styl je přitom velmi nízké úrovně: “*Zprávy o Filipovu synu Alexandrovi, které zaznamenali Ptolemaios, syn Láguův, a Aristobúlos, syn Aristobúluův, oba shodně, přejímám do svého spisu jako zcela zaručené.*” A pokračuje: “*Liší-li se od sebe, pak si z nich vybírám tu verzi, která se mi zdá pravděpodobnější a zároveň si spíše zasluhuje zmínky. O Alexandrovi ovšem psali také jiní spisovatelé – a každý o něm píše jinak: neexistuje člověk, o němž bylo zaznamenáno tolik zpráv navzájem si zcela odporujících. Já však pokládám pro své dílo za poměrně nejspolehlivější pramen Ptolemaia a Aristobúla. Aristobúla proto, že se osobně zúčastnil tažení krále Alexandra; Ptolemaia proto, že nejen byl účastníkem tažení, nýbrž i sám králem, a z toho důvodu musel spíše než kdo jiný považovat lež za věc nečestnou; a oba dohromady proto, že psali teprve po Alexandrově smrti, takže je ani nátlak, ani odměna nenutily lícit věci jinak, než se skutečně udály.*”

Hodnocení dějin se tedy omezilo na ‘zdravý selský rozum’, který s sebou nesl i bezelstné pochlebování panovníkům, považovaným od přirozenosti za pravdomluvné. Ptolemaios nevycházel pouze z přímé, vlastní zkušenosti; čerpal také z jednoho základního pramene, a tím byl vládní “deník” (Ἐφημερίδες, *Efémérides*), jehož vydávání řídil od r. 330 př. n. l. Eumenés z Kardie.¹ Dalším z Alexandrových historiků je Kleitarchos, jehož spis známe sice zprostředkovaně, přesto však dostatečně; stal se totiž základem 17. knihy Diodórovy *Knihovny*. Kleitarchovo dílo představovalo jinou stránku dějepisných spisů věnovaných Alexandrovi, a to stránku řečnickou a dobrodružně-románovou, která umožnila vznik skutečného “románu o Alexandrovi”. Zachovalo se několik jeho znění z doby pozdního císařství, kolujících ironií osudu pod jménem Alexandrovy oběti, Kallisthena. Vedle textů řeckých, založených na románu v dopisech z 2. stol. př. n. l. (Merkelbach), existuje i román ve vulgární latině, připisovaný Iuliu Valeriovi (konec 3. stol. n. l.). Příčinou rozporu mezi ‘seriózními’ a ‘románovými’ dějepisnými díly o Alexandrovi (příčemž druhá skupina směřuje k vytvoření skutečného mýtu o Alexandrově osobnosti) je nepochybně rozštěpení okruhu lidí z jeho nejbližšího okolí v důsledku Alexandrova sklonu přizpůsobovat se východním vzorům. Příznakem a symbolem této náklonnosti byla proskynésis (vzdávání úcty padnutím na kolena a políbením země); proti této zvyklosti se postavil právě Kallisthenés.

Kleitarchos
a “román
o Alexandrovi”

¹ Tyto hodnotné “noviny” četl ještě Plútarchos, který Eumenovi věnoval životopis a z “deníků” čerpal svědectví např. pro *Život Alexandrův* (23,4; 76,1). Vzdělaný životopisec zde využil i zpráv mnoha dalších autorů (jejichž jména obvykle výslovně neuvádí).

Pozůstatky ztracených helénistických historických spisů je tudíž nutno hledat v příručkách a výběrech pořízených v době římské. Významným kompilátorem byl Diodóros, jehož poslední tři dnes známé knihy (kn. 18-20) zachycují období od Alexandrový smrti po bitvu u Ipsu (323-301 př. n. l.). Těží rovněž z cenných (nedochovaných) *Dějin po Alexandrovi* Hierónyma z Kardie, přítele a spolupracovníka Eumena z Kardie. Hierónymos později vstoupil do služeb Démétria Poliorkéta, který ho r. 293 př. n. l. jmenoval místodržitelem v Boiótii. Dalším z autorů římského období byl Ióséfos Flávios, který žil za vlády císařů Tita a Domitiana a v díle *Židovské starožitnosti* (kn. 12-14) podal obraz života židovského národa v seleukovské monarchii, přičemž hojně čerpal z knih *Makkabejských* (začíná r. 323 př. n. l., stejně jako 1. kniha *Makkabejských*, a končí v r. 67 př. n. l., kdy Pompeius vstoupil do chrámu v Jeruzalémě). Samotné monarchii Seleukovců je věnována jedna z knih *Římských dějin* Appiánových (2. stol. n. l.), tematicky rozdělených podle jednotlivých oblastí; zde se jedná o "knihu syrskou" (*Syriaké*). Naopak se z Appiánova díla ztratily čtyři "knihy egyptské" a pouhé zlomky se zachovaly z "knihy makedonské" (Ἐκ τῆς Μακεδονικῆς, *Ek tés Makedonikés*). Alexandrijskému úředníku Appiánovi císařství umožnilo stát se římským občanem a později i jezdcem. Ve svém díle zamýšlel sepsat dějiny Říma tak, aby každá monografie končila dobytím určité popisované oblasti a jejím připojením k římské říši. Celkové, souhrnné dějiny Appiános pravděpodobně vytvořit nedokázal. Cesta, kterou zvolil, mu dovoluje do jisté míry opisovat a přehledně zpracovávat prameny, jichž používal; ty byly mnohdy na vynikající úrovni, o čemž svědčí např. pět knih o občanských válkách. Snaha o co nejdokonalejší využití zdrojů ho v případě "knih syrské" přiměla porušit obecný vzorec celého díla, které bylo plánovitě omezeno na popisy vztahů jednotlivých států k Římu. Ve druhé části, označené jako "odbočka" (digrese), se Appiános vrací na samý počátek seleukovské monarchie a vypráví její dějiny až po srážku Antiocha III. s Římem (bitva u Magnésie, mír v Apameii), aby pak znovu stručně a přehledně shrnul historii Seleukovců až po zhroucení dynastie v době Pompeiově.

Jak již bylo řečeno, v období po bitvě u Ipsu, kterým končí dochovaná část Diodórova díla, můžeme stěží počítat s 'obecnými' dějinami helénismu, jednak proto, že spisy, jejichž autoři se o takový přehled pokoušeli, jsou dnes ztraceny (což se týká např. knih Hierónymových), jednak také proto, že bylo obtížné postihnout složitě politické dění všech důležitých oblastí současně. Před Polybiem tak vzniká skutečně 'hluché' místo. Z toho důvodu má svou důležitost soubor Plútarchových životopisů, které pokrývají dobu od konce 4. až do začátku 2. stol. př. n. l., přestože jsou soustředěny na jednotlivé osobnosti. Značnou část Plútarchových *Souběžných životů* tak zaujímají biografie významných osobností helénistického období: Fókióna († 318 př. n. l.), Eumena († 316 př. n. l.), Démétria Poliorkéta († 283 př. n. l.), Pyrrha († 272 př. n. l.), Ágida a Kleomena († 219 př. n. l.), Aráta († 213 př. n. l.) a Filopoimena († 182 př. n. l.). Tento pramen nejlépe ze všech umožňuje získat představu o dějepisectví 3. stol. př. n. l.

Nárůst počtu nepůvodních autorů (kompilátorů) římského období, mezi něž patřili Diodóros, Arriános nebo Appiános, urychlil postupný úpadek his-

**Stopy
helénistických
historických
spisů
u Diodóra,
Ióséfa Flávía,
Appiána
a Plútarcha**

toriků, které také četl a z nichž čerpal Plútarchos. K této zkáze přispěl i zvýšený zájem o dějiny Říma, čímž se úměrně snížil zájem o historii helénistických říší (a zejména o období před navázáním jejich styků s Římem). V tom spočívá jeden z důvodů 'úspěchu', jehož dosáhl Polybios, jediný dochovaný autor z doby mezi Xenofónem a Diodórem. Polybiovy dějiny, které si činí nárok být 'všeobecné', se ve skutečnosti staly základem vyprávění o rozpínavosti římské říše, což bylo jasně vyjádřeným záměrem tohoto historika.